

טומאת משקין במקדש [טז ע"א "וסבר רבי אלעזר"-יז ע"א "מדביחא מטמא"]

התורה פוסקת באוכלים ומשקים שהיו בכלי שנטמא בטומאת השרץ "אֲלֶה הַטְּמָאִים לְכֶם בְּכָל הַשָּׂרֵץ... מִכָּל הָאֶבֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מִיַּם יִטְמָא, וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה בְּכָל כְּלֵי יִטְמָא" (ויקרא יא, לא-לד). המילה נכתבת "יִטְמָא" ונקראת "יִטְמָא", נחלקו הפרשנים האם משקים רק מקבלים טומאה כמשמע מהמילה "יִטְמָא", או גם מטמאים כמשמע מהמילה "יִטְמָא".

תוך כדי הדיון בדברי רבי אלעזר על טומאת משקים, מובאת עדותו של רבי יוסף בן יועזר שמשקין בבית המקדש לא יקבלו טומאה, ונחלקו רב ושמואל בעדות זו, האם טומאת משקין במקדש היא מדאו' או מדרבנן.

ברייתא

סֵפֶק מִשְׁקִין לִיִּטְמָא (משקה שספק נטמא) – טְמָא (משקה מקבל טומאה מדאו' ככתוב "יִטְמָא" וספק דאורייתא לחומרא), לִטְמָא אַחֲרִים (משקה שספק טימא אחרים) – טְהוֹר (משקה לא מקבל טומאה מדאו', וחכמים גזרו על משקין שיטמאו, וספק דרבנן לקולא), דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר, וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹמֵר כְּדָבָרָיו.

רבי אלעזר

רַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹמֵר: (מדאו') אֵין טוּמְאָה לְמִשְׁקִין כָּל עֵיקָר (אפילו אינם מקבלים טומאה).
תַּדְע שְׁהָרֵי הַעֵיד (יוסף) בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרִידָה עַל אֵיל קַמְצָא (סוג חגב) דְּכֵן (טהור וכשר לאכילה), וְעַל מִשְׁקִין בֵּית מִטְבְּחִיא (משקי בית המטבחים בבית המקדש, כמים ודם) דְּכֵן (טהורים ואינם מקבלים טומאה).

רב ושמואל

פירוש עדות רבי יוסף בן יועזר, משקים בית המטבחים טהורים:
רב: טהורים ממש, ולא מקבלים טומאה.
שמואל: טהורים מלטמא אחרים, אך מקבלים טומאה.

רב: מהתורה משקים טהורים מדאו', חכמים גזרו שמשקי חולין טמאים ויטמאו, אך בבית המקדש לא גזרו (כדי לא להרבות הפסד קדשים).
שמואל: מהתורה משקים מקבלים טומאה, אך אינם מטמאים. חכמים גזרו שמשקי חולין יטמאו אחרים, אך בבית המקדש לא גזרו.

כיצד בברייתא סובר רבי אלעזר שמשקים מקבלים טומאה מדאו', והרי לשיטתו מדאו' משקים כלל לא מקבלים טומאה. וכן מוכח מעדות רבי יוסף בן יועזר שמשקים בבית המקדש לא מקבלים טומאה, משמע שחכמים טימאו את המשקים ובבית המקדש לא גזרו טומאה כדי לא להרבות הפסד קדשים (אם טומאת משקין הייתה מדאו' לא יכלו חכמים להימנע מלטמא אותם גם במקדש)

אם נעמיד את עדות רבי יוסף בן יועזר כשיטת שמואל שהכוונה שהמשקים לא מטמאים אך טמאים, ודברי רבי אלעזר "אין טומאה למשקין" הכוונה לטמא אחרים – ממילא הדברים יהיו הולמים לשיטתו בברייתא, כדברי רבי מאיר.
אך לא ניתן להעמיד את הדברים בשיטת רב, שהכוונה שהמשקים טהורים ממש, וממילא דברי רבי אלעזר עצמו "כל עיקר" כוונתם שהמשקים לא מקבלים טומאה – וקשה הברייתא (כשיטת רבי מאיר)?

רב נחמן בר יצחק: ניתן להעמיד כרב, אם נעמיד בדברי רבי אלעזר בברייתא שהסכים לשיטת רבי מאיר בדבר אחד – שמשקין אינם מטמאים, אך הוא מיקל יותר וסובר שאף אינם מקבלים טומאה (ובזה אינו סובר כרבי מאיר).

הברייתא השתמשה בלשון רבים "כְּדָבָרָיו" משמע שהסכים רבי אלעזר לרבי מאיר בדברים רבים (ולא רק דבר אחד). והברייתא אמרה "וְכֵן" משמע שהסכים עם כל דבריו של רבי מאיר. קשיא.

לאחר שהגמרא ביררה את דעת רב ושמואל בהסבר עדות רבי יוסף בן יועזר, היא מקשה על שיטת שמואל קושייה אחת ונשארת בקושייה, ולאחר מכן מקשה על שיטת רב שש קושיות ומתוצאת את כולן. תוך כדי שאלה על רב מבררת הגמרא את הנחת היסוד שמים תלושים מכשירים לקבל טומאה מדאו' בניגוד למשמע מעדותו של רבי יוסף בן יועזר שמשקים בבית המקדש לא מכשירים לקבל טומאה.

שלב	קושיה / דחיית התירוץ:	תירוץ:
1	קושיה ותירוץ שמואל רב הונא בר חנינא: בתורה כתוב על בשר קודש "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טְמָא לֹא יֵאָכֵל" – משמע שכל דבר טמא, אפילו משקים, שנגעו בבשר קודש מטמאים אותו, והרי לשיטת שמואל משקים לא מטמאים מדאו'?	רב שישא בריה דרב אידי: כפי שרביעי בקודש (שהוא רק פסול ולא מטמא) שנגע בבשר קודש לא יטמא את הבשר (למרות הריבוי "כל" הכתוב בפסוק), כך גם דין משקים שאינם מטמאים.
	דחיית התירוץ על שמואל רב אשי: לא ניתן לדמות בין רביעי בקודש למשקים. רביעי בקודש אינו מוזכר בתורה כטמא (אלא נלמד בק"ו רק מהפסוקים. יח ע"ב), לכן התורה לא הכלילה אותו בפסוק "בְּכָל טְמָא לֹא יֵאָכֵל", אך משקים טמאים מהתורה ככתוב "וְכָל מִשְׁקָה... יִטְמָא"?	קשיא על שמואל.

<p>2</p> <p>קושיה ותירוע על רב</p>	<p>התורה קובעת שבכלי חרס שנטמא בשרץ "מִכֵּל הָאֶכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יְבֹא עָלָיו מִיֵּם יִטְמָא, וְכֵן מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכֵל כְּלֵי יִטְמָא" – משמע שכל האוכלים והמשקים שבתוכו נטמאים. קשה לרב כיצד העמיד שמשקים אינם מקבלים טומאה מדאו'?</p>	<p>אין כוונת הפסוק ללמד דין משקים שנטמאו, אלא להכשיר אוכל לקבל טומאה. כיצד אוכל מקבל טומאה מהאוויר של כלי חרס טמא? בגלל "מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה" שנספך עליו.</p>
<p>דחיית התירוע על רב הדחייה</p>	<p>דין הכשרת אוכל לקבל טומאה באמצעות מים נאמר בתחילת הפסוק "מִכֵּל הָאֶכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יְבֹא עָלָיו מִיֵּם" – משמע שהמשך הפסוק עוסק בטומאת משקים ממש!</p>	<p>הרישא "אֲשֶׁר יְבֹא עָלָיו מִיֵּם" מלמדת שמשקים מחוברים לקרקע (כמי נהר) מכשירים, והסיפא "מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכֵל כְּלֵי" מלמדת שמשקים תלושים, כמים הנמצאים בכלי, מכשירים (התורה מלמדת את שני הדינים במפורש, כיוון שאם הייתה מלמדת רק על מים תלושים, היינו אומרים דווקא מים שנשאבו וגילה האדם בדעתו שהם חשובים עבורו, אבל סתם מים בנהר אינם חשובים להכשיר לקבל טומאה. מאידך, אם התורה הייתה מלמדת רק על מים מחוברים, היינו אומרים דווקא מים מחוברים למקום נביעתם חשובים, אבל מים שנשאבו ממקומם אינם חשובים להכשיר לקבל טומאה. לכן צריך לכתוב בפסוק שמים מכשירים, בין תלושים ובין מחוברים). וממילא אין מקור בתורה לכך שמשקים טמאים.</p>
<p>קושיה ותירוע על רב</p>	<p>התורה קובעת "אֵד מֵעֵין וְבוֹר מִקֹּוה מִיֵּם יִהְיֶה טְהוֹר", רק מים שמחוברים לקרקע, כמים במעין ובור טהורים, משמע שמים שאובים מקבלים טומאה?</p>	<p>כוונת הפסוק ללמד על טהרה מטומאה, כיצד נטהרים? כאשר טובלים במים מחוברים לקרקע (ואין טבילה במים שאובים מועילה לטהרה), ואין מכך הוכחה שמשקים שאובים מקבלים טומאה.</p>
<p>קושיה ותירוע על הסברא שמים תלושים מכשירים לקבל טומאה מדרבנן</p>	<p>למדנו בהסבר הפסוק "מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכֵל כְּלֵי" שכל משקה תלוש בכלי מכשיר אוכל מדאו' לקבל טומאה. והרי אמר רבי יוסי ברבי חנינא: "מִשְׁקֵין בֵּית מִטְבְּחָא (מים בבית המטבחים במקדש) לא דִּיין שְׁהֵן דְּכֵן (טהורים) אֵלָא שְׁאִין מְכַשְׂרִין" – משמע שמים תלושים לא מטמאים מדאו' אלא רק מדרבנן, ולכן יכלו חכמים לגזור שבבית המקדש לא יטמאו בבית המטבחים (הקושייה היא רק על מים תלושים שאינם חשובים לכן לא יכשירו. לעומת שאר ששת המשקים שתמיד הם תלושים ורק עליהם נסוב הפסוק שמכשירים)</p>	<p>תפרש שעדות רבי יוסף ברבי חנינא נאמרה דווקא על דם של בית המטבחים שלא מכשיר, ולא על מים. דם קדשים אינו מכשיר מלימוד מיוחד, כאמירת רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן: "מִנֵּין לְדָם קְדָשִׁים שְׁאִינוּ מְכַשְׂרִין? שְׁנֶאֱמַר "עַל הָאֲרֵץ תִּשְׁפָּכֶנּוּ כְּמִים" דָּם שְׁנִשְׁפָּךְ כְּמִים (דם חולין שאינו חשוב במקדש, כמים, ונאבד) – מְכַשְׂרִין, דָּם שְׁאִינוּ נִשְׁפָּךְ כְּמִים (דם קדשים שהתקבל בכלי כדי לזרוק על המזבח) – אֵינוּ מְכַשְׂרִין (שאינו דינו כמים להכשיר לקבל טומאה)".</p>
<p>קושיה ותירוע על לימוד רבי יוחנן בדם קדשים שמכשיר.</p>	<p>רב שמואל בר אמי: הקילוח הראשוני לאחר שחיטת הבהמה נקרא "דם התמצית" והוא אינו מיועד לקבלה בכלי שרת ונשפך ונאבד כמים (רק הדם שיוצא לאחריו נאסף, שבזמן יציאתו נפש הבהמה יוצאת ומכונה "דם הנפש"), ולמרות זאת אינו מכשיר לקבל טומאה. הרי שגם עליו דיבר רבי יוסי ברבי חנינא במשקים שבבית המטבחים ואין קשר בין איבוד הדם להכשרתו לקבל טומאה?</p>	<p>רבי זירא: דם התמצית בכל מקום אינו מכשיר לקבל טומאה, אפילו בבהמת חולין, לכן לא ניתן להוכיח ממנו דבר. כפי שלמד רב שמואל בר אמי מרבי זירא, שהתורה מלמדת "רק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶלֶל הַדָּם, כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ" דָּם שְׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצֵאָה בּוֹ אֵינוּ קְרוּי דָּם. משמע שדם התמצית אינו נחשב "דם", כי עדיין הנפש לא יצאה בזמן הקילוח של דם זה, וממילא אינו משבעת המשקים שמכשירים לקבל טומאה.</p>
<p>קושיה ותירוע על רב</p>	<p>ברייתא: "דָּם שְׁנִטְמָא וְזָרְקוּ (הכהן על המזבח) בְּשׁוֹגֵג – הַנֶּרְצָה (מרצה הקורבן, שהציץ מכפר על הטומאה), בְּמִזֵּיד – לֹא הַנֶּרְצָה (מדאו' הקורבן עלה והבעלים מתכפרים בגלל רצינו הציץ ולא יכלו חכמים לדרוש מאדם קורבן נוסף למקדש שהוא באמת חולין, אבל חכמים קנסו את הכהנים שלא נזהרו לא לטמא את הדם ולכן הבשר לא נאכל לכהנים)". משמע שדם קורבן מקבל טומאה מדאו' (ורק לאחר מכן הציץ מרצה על הקורבן)?</p>	<p>לשיטת התנא של הברייתא דם הקורבן מקבל טומאה מדרבנן (הגמרא העמידה שגם תנא זה הסכים לדעת רב שהפסוק "מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה" מלמד על הכשרת מים תלושים ולא על טומאת לשיטתו חכמים לא גזרו בטומאת דם המשקים בבית המקדש (משמע ששני התנאים סברו שאין טומאת משקים מדאו', רק נחלקו האם חכמים גזרו על כך במקדש).</p>
<p>קושיה ותירוע על רב</p>	<p>ברייתא: "עַל מָה הַצִּיץ מִרְצָה? עַל הַדָּם וְעַל הַבֶּשֶׂר וְעַל הַחֶלֶב שְׁנִטְמָא, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמִזֵּיד, בֵּין בְּאוֹנֵס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּיָחִיד בֵּין בְּצִבּוֹר". משמע שדם קורבן מקבל טומאה מדאו'?</p>	<p>לשיטת התנא של הברייתא דם קורבן מקבל טומאה מדרבנן, ורבי יוסף בן יעוזר סובר שחכמים לא גזרו (כ"ל).</p>
<p>קושיה ותירוע על רב</p>	<p>ברייתא: "וְנִשְׂא אֶהָרֵן אֶת עֵוֹן הַקְּדָשִׁים" (הכהן הגדול בנשיאתו את הציץ מכפר על עוון שיש בקדשים עצמם). וְכִי אֵיזָה עֵוֹן הוּא נוֹשֵׂא (מכפר)? אִם עֵוֹן פִּיגּוּל – הֲרֵי כִּבֵּר נֶאֱמַר "לֹא יִרְצָה" (הקורבן טמא ולא ניתן לרצות עליו). אִם עֵוֹן נוֹתֵר – הֲרֵי כִּבֵּר נֶאֱמַר "לֹא יִחַשֵׁב". הֲאֵינוּ נוֹשֵׂא אֵלָּא עֵוֹן טוֹמְאָה, שְׁהוֹתֶרָה מִכֵּלְלָהּ בְּצִבּוֹר (שהיא פסול קל יותר, ש"טומאה הותרה בציבור", לכן הציץ מרצה רק על טומאת קורבנות בבית המקדש)". האם אין הכוונה שהציץ מכפר על טומאת דם הקורבן (שהדם הוא החשוב כי הוא מכפר בקורבן). משמע שדם קורבן מקבל טומאה מדאו'?</p>	<p>רב פפא: לא, הציץ מכפר על טומאת קמצים של מנחות, שהקומץ במנחה הוא החשוב שבהקטרתו מתכפרים הבעלים, ואם נטמא הקומץ הציץ מרצה. ואין מקור לכך שמשקים מטמאים מדאו' (הקומץ נחשב כאוכל).</p>
<p>קושיה ותירוע על רב</p>	<p>חגי הנביא בדק את הכהנים האם הם בקיאים בהלכות ושאלם: "הֲיֵן יֹשְׂא (יריב) אִישׁ בֶּשֶׂר קִדָּשׁ (בשר טמא משרץ) בְּכַנֵּף בְּגָדוֹ, וְנִגַּע בְּכַנְפוֹ אֶל הַלֶּחֶם וְאֶל הַנֶּזֶד וְאֶל הַיַּיִן וְאֶל שְׁמֵן (הלחם נגע בניזיד, שנגע בין שנגע בשמן שנגעה רביעי לטומאה, או) וְאֶל כֵּל מֵאֶכָל, הֲיִקְדָּשׁ (האם יטמא)? וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ: לֹא". רב: הכהנים טעו והשמן טמא. משמע שמשקה יין של נסכים ושמן של מנחות שבבית המקדש מקבלים טומאה מדאו'?</p>	<p>לשיטת רב, רב יוסף בן יעוזר העיד ש"משקים של בית המטבחים" (המשקים שבעזרה דם קדשים והמים) טהורים, אבל לא "משקים של בית מדרבנים" (המשקים שזוהבים על המזבח, כדם הקורבנות, שמן של מנחות, יין של נסכים ומים בניסוך המים) שמקבלים טומאה. הרי שמדאו' משקים לא מטמאים, וחכמים חילקו בין הדמים בבית המקדש וגזרו על חלקם שאינם מקבלים טומאה. לכן שמן ויין לשיטת רב מטמאים ובשאלתו של חגי הנביא המשקים הללו קיבלו טומאה והעבירו אותה במגע הלאה.</p>